

OBERST FR. THORKELIN OG HANS GRUNDTVIGSAMLING

AF

ERIK DAL

Overbibliotekar H. O. Lange skriver i Aarsberetning for Det kongelige Bibliotek for 1909-1918 (1918) p. 10 (umiddelbart efter omtalen af Ludv. F. A. Wimmers runologiske samling) således: „I 1914 modtog Biblioteket en anden værdifuld Samling som Gave fra Direktør Ludvig Lund, der skænkede 350 indbundne Bøger og Pieser og 11 Pakker, altsammen Skrifter af og vedrørende Grundtvig. Samlingen, der er tilvejebragt af Giverens afdøde Svigerfader, Oberst Ben. Fr. Jul. Thorkelin, er sikkert en af de største og bedste Grundtvigsamlinger, der eksisterer. Efter Giverens Ønske vil den blive holdt i Biblioteket som en særlig Samling, under Navnet „Oberst Thorkelins Grundtvigske Samling“.“

Den storartede gave er såatsige komplet, hvad Grundtvigs egne skrifter angår, og den har i mellemtiden været til stor nytte for vort århundredes intensiverede Grundtvigforskning; men stillet overfor en så speciel og så gennemført samling, der er uden tilknytning til samlerens daglige virkefelt, får man trang til at kende motiverne til samlingens tilvejebringelse, til at kende personen og hans interesser.

Med god hjælp af personer og institutioner, som er nævnt i det følgende, lykkedes det forholdsvis let at samle alle ønskelige data om officeren Fr. Thorkelin; dog skabtes ad denne vej kun et flygtigt begreb om mennesket bag den militære karriere, og man kan næppe ad almindelig vej skaffe sig væsentligere trykte oplysninger herom end avisopsatser ved hans firsårsdag og hans død. Hvis denne artikel nogenlunde har løst sin opgave, at give et billede af mennesket bag Grundtvigsamlingen, tilkommer fortjenesten herfor følgelig oberstens sønnesøn, direktør Fr. Thorkelin, der med største beredvillighed stillede de nedenfor omtalte Thorkelinske familiepapirer til fri rådighed for artiklens forfatter og supplerede de deri givne oplysninger med træk og data fra sin egen og sine slægtninges viden.

For det foreliggende emne er hovedparten af den familiekronik, der indgår i disse papirer, uden væsentlig betydning. Her skal blot opregnes de led af den Thorkelinske mandslinie, der nævnes i det følgende:

1) Geheimarkivar *Grímur Jónsson Thorkelin* (1752-1829). Faderen Jón Teitsson levede 1728-58; moderen Elin Einarsdóttir, d. 1789, nedstammede gennem sin far, sysselmand Einar Magnússon, fra Loptr Sæmundsson, en søn af den lærde Sæmundr Sigfússon enn fróði (1056-1133), som langt op mod vor tid antoges at have samlet den ældre Edda.

2) *Frederik Stephanus Thorkelin* (1794-1840), cand. jur., overauditør ved Kronens regiment, gift med Charlotte Emilie Lillien skjold (1803-1840). Hans ene og hustruens to forudgående giftermål er registreret i et endnu utrykt bind af Arild Falk Jensen og H. Hjorth-Nielsen: *Candidati juris 1736-1936 . . .*, hvor også Grímur Thorkelin opføres; manuskriptet til disse to artikler har venligt været stillet til disposition.

3) *Benedictus Frederik Julius Thorkelin* (20.8.1827-4.7.1910), officer, sidst oberst og Københavns kommandant, gift 27.5.1860 i Kbh. med Engel (Angelica) Anna Johanne Thomsen, f. 13.2.1830 i Havnefjord på Island, d. 15.6.1924 i Kbh., datter af fhv. islandsk købmand Thomas Thomsen (1794-1879) og hustru (Jo)hanne Marie Balle (1809-1884), der var en sønne datter af biskop N. E. Balle.

4) *Emil Stephanus Thorkelin* (1866-1927), koffardikaptajn, gift 1893 med Johanne Marie Thomsen (1868-1955), en broderdatter af Angelica Thorkelin f. Thomsen.

5) *Frederik Emil Thorkelin* (f. 1904), direktør, gift 1936 med Else Rammel.

Endnu må nævnes kaptajn Emil Thorkelins søster Emilie Angelica *Cecilie Thorkelin* (1862-1956), gift 1892 med senere direktør for Siemens & Schuckert i København, Ludvig Lund (1857-1918). Som nævnt i indledningen til artiklen er det dette ægtepar, der har skænket Grundtvigssamlingen til Det kongelige Bibliotek, idet de overtog den som en del af deres arv og lod den gå videre. Fru Cecilie Lund har endnu under artiklens udarbejdelse givet et par vigtige supplerende oplysninger.

Skriftlige og andre minder om de ældre slægtled er som nævnt bevaret hos direktør Fr. Thorkelin. Ved udarbejdelsen har været anvendt et bind med familieoptegnelser, skrevet af kaptajn Emil Thorkelin; denne protokol er i det væsentlige skrevet 1910, men halvdelen af den er afskrift af familiens „Røde Bog“, en lille bog i rødt helbind fra 18. årh., hvori geheimarkivaren, overauditøren, obersten og kaptajnen har ført en - gennemgående knapt formuleret - slægtskronik. Resten af protokollen er Emil Thorkelins egne erindringer, smukt og levende skrevet. Desuden foreligger den senere oberst Fr. Thorkelins dagbog fra 4.2.1850

– 31.6.1851 og 14.1 – 23.7.1853 (dette er en egenhændig afskrift fra c. 1900 af den originale dagbog), 14.12.1863 – 3.8.1864 og 16.6. – 28.7.1876. Der fortsættes med spredte optegnelser fra 1876 til 1907, men disse har sjældent personlig dagbogskaraktter. Endelig er benyttet oberstens håndskrevne katalog over hans bogsamling med vedføjede priser; denne fortegnelse indeholder (også bortset fra Grundtvigs produktion) mere end den trykte auktionskatalog fra Hec 27.2.1912.

Selvom det som sagt ikke er B. F. J. Thorkelins militære data, der her interesserer os mest, findes det dog nødvendigt at give et kort rids af hans løbebane. De fleste fakta i denne er tilgængelige i Militær Tidende VI 1896 374, hvor 50-års jubilæer i officerskorpset biografes, og hvortil Hærens Arkiv venligt har givet henvisning; artiklen afviger i mange detaljer fra V. Richter: Den danske Landmilitæretat II 1897, hvor auditøren og obersten begge figurerer.

Fr. Thorkelin fødtes i Helsingør 20.8.1827. Han mistede begge forældre i 1840, men blev s. å. indskrevet på landkadetakademiet, hvor han var, til han som sekondløjtnant i infanteriet afgik til felten 1848. I slaget ved Slesvig mistede han tre fingre på venstre hånd, men snart var han atter i tjeneste og kæmpede 1849 fx. ved Kolding, „hvor han med sin sædvanlige Raskhed blandt andet tilligemed Furer Dreyer var den første, der nedbrød det tyske Flag“, der var hejst i havnen (citatet efter rapport fra 3. jægerkorps, meddelt af Hærens Arkiv). Under udfaldet fra Fredericia erobrede han en tolvpundig kanon og fremhævedes herfor i Schleppegrells rapport; premierløjtnantsrang og ridderkors fulgte snart efter, men i nogle vintermåneder var han syg og i København. Hans bevarede dagbog(safskrift) begynder med tilbagerejsen til felten 1850, snart efter som adjudant ved overkommandoen, i hvilken egenskab han havde personlig forbindelse med Schleppegrell under Istedslaget. I dette år lærer han sin senere hustru at kende.

Ved krigsudbruddet 1864 var Thorkelin nyudnævnt kaptajn og kompagnichef; vi har hans dagbog fra denne ulykkelige krig, der for hans vedkommende var afbrudt ved to sygeperioder, en længere (tilbragt i hjemmet i København), efter at han 10.2.1864 blev såret i benet, en kortere, der gjorde, at hans tjeneste i Dybbølskanterne ikke kom til at omfatte denne stillings sidste dage.

1878 blev Thorkelin oberst, og i foråret 1886 kommandant i København og citadellet Frederikshavn, som det hedder; med 65 år søgte og fik han afsked herfra, men levede endnu 1892–1910 som pensionist, optaget af sine interesser og i fuld vigueur ihvertfald åndeligt.

Hans danske ordener, indtil kommandørkorset af 1. grad, vides at have

interesseret ham mindre end erindringsmedaillerne fra de to krige, og det samme gælder den svenske sværdordens ridderkors; men derudover modtog han 1890 ridderkorset af den preussiske Røde Ærn, 2. kl., i anledning af, at „sønnen af huset“, kejser Wilhelm II, et par år før havde besøgt København kort efter sin succession. Kastellets kommandant var nødt til at modtage denne dekoration og søge om ret til at bære samme, . . . „men bære den kan ingen nøde mig til. Ingen Dansk kan, naar Forholdene ikke tvinge ham dertil, bære en tydsk Orden“, som han skriver i familieoptegnelserne. Og ganske rigtigt er ordenstegnet bevaret i så intakt stand, at båndet ses aldrig at have været monteret.

Oberst, eller rettere sagt: løjtnant, senere kaptajn, Thorkelins dagbøger er læseværdige i sig selv; noget ensformige som vel enhver dagbog, men med et stærkt præg af ærlighed. Ånden fra 48 og depressionen i 64 bliver til realiteter for en læser, for hvem de ellers var ødelagt af chauvinistiske drengebøger og skjult bag mere præsentable historiske begivenheder. Dette hænger nok sammen med, at Thorkelin er begivenhedernes samtidige i dyb forstand: han kastes ind i treårskrigen lige fra den militæreteoretiske lærdom, med den tyveåriges entusiasme for hæren og fædrelandet – og han gør sin pligt under nederlaget, mens hustru og to børn lever knapt i København; den antiklimax, de to krige udgør, svarer til selve livets bevægelse hos Thorkelins generation.

Man havde gerne set optegnelser fra den nybagte sekondløjtnants første tid i felten. Dagbøgerne fra 1850 afspejler den fælles og den personlige begejstring, ikke mindst ved mindedage for de slag, han har deltaget i, og ved skildringen af opbruddet til Istedslaget. Endnu på Fredericia-mindedagen 6.7.76 mindes han den dag som „dejlig og opløftende“ modsat samtidens splid.

Det falder godt i tråd med Thorkelins åbne og ivrige natur, at han interesserer sig for soldaterne også udover de traditionelle tjenesteforhold. Morsomt er det at finde ham med underofficererne om sig i færd med at læse højt fx. af Den lille Hornblæser; dagbogen noterer den slags flere gange, og een gang (2.6.50) bemærkes det, at Thorkelin excerperer sin egen læsning til senere brug overfor underofficererne. Fra mundtlig familiemeddelelse vides det, at han også øvede skrivekunsten med mandskabet, der jo ofte mødte med få forkundskaber.

Hermed er vi ført ind på spørgsmålet om Thorkelins læsning; om denne får vi ikke så få fingerpeg i dagbøgerne. Samtidens politik og historie studeres efter danske og tyske aktuelle skrifter, og en del militærteknisk lektüre overkommes også. Derudover nævnes i 1850–53 Goldschmidts tidsskrift Nord og Syd („det er en Fornøjelse at læse saadant et

Blad“, 21.3.50), Steen Billes beretning om Galatheas rejse, Mythologisk Haandbog (d. e. K. P. Moritz' Gudelære), oversat af Christian Winther, Paludan-Müllers Luftskipperen og Atheisten, der dog langt fra kan sammenlignes med Adam Homo, skrifter af H. P. Holst og fru Gyllembourg, Oehlschlägers digte, Ingemanns Landsbybørnene, der er genstand for

Oberst Fr. Thorkelin 1888.

Garnisonsbiblioteket i København.

hans kvalificerede foragt (16.3.53 „noget skrækkeligere Vrøvl har jeg ingensinde læst“, hvortil føjes et par rammende konkrete ankepunkter), og David Copperfield, som ikke slipper stort mildere, og som bl. a. støder ved flg. replik: Ja! havde jeg for 20 Aar siden havt en fornuftigere Fader . . . – „Saaledes taler en Søn ikke om sin Fader“ (26.4.53). Også på Enten-Eller prøver den unge løjtnant kræfterne og gør sine betragtninger over den svære læsning 20.11.50. I 1864 noteres atter Ingemann med Fire nye Fortællinger, hvoraf kun Kristen Bloks Ungdomstreger morer. Under begge kampagner omtales bogkøb i de sønderjydske byer, 27.1.64 endog bogindbinding i Kappel, og da han 14.3.63 vender til-

bage fra permissionen i København og vil sende forskelligt hjem, giver han sin kasse med bøger fra sig; „jeg faaer nu dog ikke Tid til længere at bruge, og nødigt vil jeg miste dem“. Den smukke bogsamling, obersten trods beskedne kår kunne efterlade sig, ses således at være grundlagt tidligt.

Spørger man om Thorkelins politiske og nationale sympatier, er det i anno 48 overflødig at bemærke, at han er en god patriot, mere vigtigt, at dette aldrig finder svulstige udtryk i hans dagbøger, og at han, da han fastelavnssøndag 11.2.1850 ser Prinsen af Nør's forsmædelige skikkelse blive „slået af tøndene“ og forhånet af mandskabet på et skib i Fåborg, ikke „billiger denne Maade at forhaane selv en Oprører paa“. Hans standpunkt overfor konflikten som helhed er ikke uden pro et contra, men dog klart nok; det udtrykkes i dagbogen 3.4.50 (under henvisning til, at Østrig nogle måneder før havde gjort Ungarn til et uselvstændigt kronland): „Jo mere man læser, er det destoværre ved at løbe sur for mig. Noget synes det mig, at de maa have Ret i, vistnok have vi tidligere ei handlet ret mod dem, og derfor bøde vi saa haardt nu, gid vi ved denne Leilighed kunde bringe det paa det Rette. Kunde vi, burde vi gjøre som Østerrig med Ungarn; det smertede mig at se et saa stolt og heltmodigt Folk bukke under, men det er den eneste Maade at faa Fred paa, ellers skeer det aldrig, nogle Aar, og vi have den samme Historie, derfor ryk det om muligt nu op med Roden.“

Til dette konservative helstatssynspunkt svarer Thorkelins holdning overfor andre forhold og personer i tiden; hans ofte udtrykte despekt for rigsdag og ministerium bunder ikke blot i den ikke ukendte modsætning mellem administration og forsvar, men især i hans forbitrelse over den ny forfatning. Han taler om kongemagten, „der vel egentlig ogsaa er den eneste rigtige Regjeringsform“ (dagb. 3.3.50), og en af „dette forbandede Ministerium“s dispositioner ser han som eksempel på „den saakaldte Frihed, mere despotisk, mere tyrannisk Regimente kan man dog ei tænke sig“ (26.10.51). Om civilisternes reaktioner efter Istedslaget gøres 29.7.50 den hånlige bemærkning: „Hr. Sørensen begynder ogsaa nu at vise sig og fryde sig over den tapre Landsoldat.“ Mod Frederik VII.s tredie ægteskab vender han sig ogsaa med harme; det hedder 8.8.50, et par uger efter Isted: „Idag er Kongen blevet viet af Biskop Mynster til venstre Haand til Jomfru Rasmussen, der nu skal kaldes Grevinde Danner; det er den Maade han takker Hæren for den 25de Juli, at han gifter sig med et Fruentimmer, der hidtil er holdt af Hr Berling, med hvem hun har et Barn.“ – Hans optegnelser er ogsaa eksempel på den voldsomme animositet, mange nærede mod Christian IX og hans nærmeste kreds; demon-

strationerne mod kongen og Monrad i februar 1864 omtales uden afstandtagen, og bitre bemærkninger er ikke sjældne.

Dagbogen fra sommeren 1876 beretter imidlertid om dagligt samkvem med den kongelige familie på Fredensborg, hvor Thorkelin var vagtmandskabets leder, og i den spores den negative holdning til kongen ikke; den må altså for Thorkelin som for andre have fortaget sig inden da. Grevinde Danner og hendes væsen glemtes derimod næppe; de løse optegnelser og anekdoter, der følger efter den egentlige dagbog, indeholder et og andet djærvt træk til belysning af hende og hendes kreds. Ejheller synes den gamle officer at have vundet ministeriel yndest; 28.7.76 siger han til en hofmand, „at jeg ikke var velseet oppe i den røde Bygning (Ministeriet) da jeg, naar de spurgte mig, sagde dem min Mening reent ud.“

Med denne sunde traditionalisme har Thorkelin åbenbart forenet de mildere sider, hvorom der ovenfor er talt; som eksempel på velforstået humanitet kan nævnes en episode fra hans kommandanttid: En underofficer havde på tryk angrebet en officer og var blevet idømt arrest i Kastellet; Thorkelin kan ikke have haft høje tanker om denne afgørelse, thi han søgte om halvering af straffen (hvad der ikke bevilgedes) og udvirkede ophævelse af det for sådan arrest gældende forbud mod at arbejde.

Dobbeltheden af fasthed og skønsomhed genfinder vi i hans hjemliv; mange vidnesbyrd er ikke bevarede, men dagbogen fra 1864 samt hans bidrag til familieoptegnelserne viser hans varme kærlighed til familien og dens anliggender, til trods for, at hans forhold til hustruen ihvertfald gennem en årrække har kendt til disharmoni. Sønnen Emil Thorkelin nævner i sine erindringer et og andet eksempel på gammeldags hårdhed i opdragelsen og på nødvendig, men for en dreng ikke morsom spartanskhed i husførelsen; desuden karakteriserer han sig selv som en indesluttet natur, og når disse ting erindres, tør man lægge fuld vægt på hans ord om faderen: „Interessen for sine Bøger bevarede han til det sidste og hans Omhu og Opoffrelse for Børn og Børnebørn var uden Grænse, han gav alt uden Tanke paa at faa noget igjen. Han var en mageløs Far.“

Thorkelins kritiske sans synes at have indbefattet ham selv; det kommer fint til orde i dagbogen 20.1.53, hvor han foretager en grundig bedømmelse af en anden officer og bl. a. noterer, at denne „er stræng i sin Dom imod andre, men selv har han den Fejl, den største man kan begaa, at tro, at han er ufeilbarlig“.

Den, der under læsningen af disse sider måtte være blevet utålmodig, fordi N. F. S. Grundtvig ikke er omtalt, deler i nogen grad skæbne med den, der har adgang til de kilder, hvorpå karakterskildringen er bygget.

I Fr. Thorkelins barndom og ungdom synes der ikke at have været tale om religiøs påvirkning, ihvertfald savner dagbogen fra 1850–53 ethvert udtryk for religiøsitet, om man ikke dertil vil regne enkelte tørre antegnelser af kirkegang. Det omslag, der gjorde Thorkelin til en troende kristen, må dateres til tiden mellem de to krige, ihvertfald er dagbogen fra 1863–64 rig på naturligt formede udtryk for personlig fromhed, enten i korte bemærkninger eller i længere bønner, især naturligvis for hans hustru og børn i København.

Allerede da har hans kristendom fået sin grundtvigske farvning, og meget tyder på, at Vilhelm Birkedal, der netop efter 1850 i stigende grad viste sig som Grundtvigs discipel, har været medvirkende hertil, næppe personligt – thi det ses ikke, hvorledes Thorkelin skulle have haft lejlighed til at høre Birkedal regelmæssigt – men gennem sine skrifter; ihvertfald ejede Thorkelin disse i stort antal. Man bemærker også Grundtvig og Birkedal blandt de tidligt indførte navne i en gennemskudt almanak fra 1856, der gennem et halvt århundrede tjente Thorkelin til erindring om mærkedage i en ellers gennemgående familiær og kollegial sfære. Og da Thorkelin 1.5.64 kommer i kvarter hos en præst, ser han disse to mænds billeder på væggen; „saa kan jeg jo sige mig til hvad Side han gaaer“, hedder det tilfreds.

Grundtvig selv omtales tre gange i dagbogen 1853, men ikke som religiøs personlighed; 24.2. omtales et af hans politiske flyveblade, 27.2. hans valg til folketinget og 23.7. hans – som man antog – flugt fra kole-raens København og det tilhold han fik om at vende tilbage til byen.

Den vakte interesse blev til en beslutning om at skabe en samling af Grundtvigs store produktion. Herom hedder det i familieoptegnelserne: „Siden min Ankomst til Kjøbenhavn har jeg anvendt min Tid til Samling og Læsning af N. F. S. Grundtvigs Værker og har jeg haft saavel stor Glæde som Nytte heraf, ogsaa er jeg begyndt at læse islandsk og føler mere og mere Nyttens af historisk Studium, intet er istand til at oplive og styrke National Følelsen som Historien og derved vække Kjærlighed til Frihed og Folkelighed, Modersmaalet og gamle Danmark.“

Dette er hovedstedet. Det virker stærkt, ikke blot ved sin programagtige karakter (ordstillingen „og har jeg“, „ogsaa er jeg“ er gennemgående i Thorkelins stil), men ikke mindre ved at være skrevet i familieoptegnelserne, der ellers er kortfattede meddelelser om positive fakta (Emil Thorkelins erindringer undtaget); ydermere er disse linier placeret umiddelbart efter at hans bryllup er nævnt.

Den citerede passus giver meget af det, vi søger. En sønnesøn af en islandsk oldforsker, en mand med levende interesse for fortids og sam-

tids historie, en trods mange konservative synspunkter liberal patriot (og man skal lægge mærke til, at disse karakteristika alle er kommet til udtryk fra hans ungdom) – han måtte finde noget beslægtet hos Grundtvig: den lærde Grundtvig, der et par snese år før havde været i Beowulf-strid med bedstefader Thorkelin, den politiske og folkelige Grundtvig og, som vi ved, kirkemanden Grundtvig.

Det undrer herefter ikke, at Thorkelin i felten anno 64 foruden de førnævnte bøger læser fengerske salmer og birkedalske prædikener, og at kirkegang ikke blot noteres, men ledsages af bemærkninger om præst og prædiken – således 25.5.64 en barsk karakteristik af Ernst Trier, der virkede som feltdegn. At Thorkelin søger P. A. Fenger i Vor Frelses Kirke, da han sammen med sin hustru skal i kirke for sidste gang under permissionen i 1864, er også udtryk for et valg, da familien dengang boede på Nørrebros Dossering 44. Hans selvstændige vurdering af forholdene anfægtes dog ikke, således noteres det med sorg i dagbogen 16.6.64, at en mindreværdig politiker med det grundtvigske venstres støtte vælter den i Thorkelins øjne langt betydeligere nationalliberale Hother Hage ved folketingsvalget.

De bevarede papirer meddeleler intet om Thorkelins mulige kontakt med Grundtvig selv. Af kapital værdi for forståelsen af Thorkelins selvstændige vurdering, på hvilken der netop meddeltes et mere perifert eksempel, er derfor et træk, som fru Cecilie Lund f. Thorkelin meddelte så sent som februar 1956, kort før sin død: Hun vidste at fortælle, at hendes far engang – een gang – havde siddet under mesterens prædikestol i Vartov, men herom sagde, at der skulle han ikke ind igen; Grundtvig havde siddet og ladet sig tilbede som en pave, og det brød Thorkelin sig ikke om at se på. – Fru Cecilie Lund var knap 10 år, da Grundtvig døde, og dette træk er således næppe baseret på samtidig erindring alene, hvad der dog formentlig bestyrker dets autenti. En udtalelse som den anførte er ikke isoleret, set udfra Grundtviglitteraturen, men unægtelig af stor vægt i vort sparsomme materiale.

Imidlertid – Grundtvig havde fået en af sine ikke talrige militære tilhængere, og Grundtvigsamlingen voxede og var efterhånden almindelig kendt blandt ligesindede; imellem disse kan nævnes grundtvig-interesserende forlæggere som E. L. Thaarup og Karl Schönberg (hvis forlags arkiv efter venlig oplysning ikke rummer akter til belysning af vort emne); de gav den ivrige samler bøger og oplysninger. I det hele taget havde Thorkelin god lejlighed til at dele sine boglige interesser med andre, især i kredsen om S. Elvius's Genealogisk Institut, af hvilket han 1887 var medstifter, hvorom se *Personalhistorisk Tidsskrift* 2 III 1888 80.

Disse boglige interesser havde deres centrum i dansk historie og personalhistorie; auktionskatalogen fra 1912, hvori Grundtvigsamlingen ikke er optaget, tæller 3465 numre; af disse går godt 700 på Danmarks historie og lidt flere på dansk-norsk personalhistorie; over 500 falder på dansk, især københavnsk topografi og c. 600 på theologi; der bliver således ikke meget tilbage til fremmed historie og topografi, sprog, litteratur og varia, og i denne rest indbefattes endda 150 numre Grundtvigiana, hvorom nedenfor.

Imidlertid suppleres salgskatalogen af den førnævnte håndskrevne katalog over den fulde samling; denne katalog er vistnok anlagt 1869-70 og derefter holdt à jour; en analyse af den ville give et mere fuldstændigt billede af samlerens interesser og resultater, bl. a. ville den utrolig ringe repræsentation af dansk skønlitteratur i auktionskatalogen blive rettet noget op – en del bøger overtoges nemlig direkte af arvingerne; men vigtige nyheder for vort emne synes ikke at fremgå. De tilføjede priser er naturligvis et kapitel for sig, som det ikke kan nytte at sørge længe over: sider fulde af Grundtvig-småtryk à 8 eller 16 skilling, Pontoppidans Danske Atlas (elegant skrivpapirexemplar) til 36 daler og hans Origines Hafnienses til 1 rd. 64 sk., Erslews forfatterlexikon i helbind til 13 daler.

Her må det blot fastslås, at Thorkelins bogsamling er bemærkelsesværdig ved sin indholdsmæssige sluttethed, især når man betænker, at den er skabt af en mand i jævne kår og uden selvskreven interesse for de valgte emner. Det er en afgjort brugssamling, og indbindingerne er jævne; hvad den håndskrevne katalog kalder „godt indb.“, er ofte sorte shirtingsbind med overtræk af det sorte chagrinpapir, der gennem generationer har fordærvet så mange kvadratkilometer nodebøger, og „meget smukt indb.“ dækker gedigne halvlæderbind i tidens stilfærdigste stil. Direktør Thorkelin har som dreng ledsaget bedstefaderen til bogbinder Raff på Gråbrødretorv, åbenbart Marius Raff, der dog først flytter til denne adresse 1908. Han og forgængeren Carl Raff havde tidligere andre adresser, men bindene gør det sandsynligt, at Thorkelin benyttede samme bogbinder til stadighed.

Selve Grundtvigsamlingens skæbne i tiden fra oberst Fr. Thorkelins død til svigersønnens, direktør Ludvig Lunds donation, mere end tre år, er ikke ganske klar. Formentlig har samlingen henstået hos oberstens enke og derefter hos direktør Lund, idet ægteparret Lund som sagt overtog den som en del af arven for derefter at skænke den til biblioteket. Dette er jo også uvæsentligt, derimod må det bemærkes, at samlingen nok holdtes udenfor auktionssalget, men at der i dette indgik ikke blot en del theologiske tidsskrifter, der indeholder meget af Grundtvig og derfor

burde have fulgt samlingen, men også en specielt annonceret gruppe på godt 150 „Skrifter om N. F. S. Grundtvig og om Grundtvigianismen“, der synes fuldkommen tilfældigt afgrænset overfor den tilsvarende gruppe i den egentlige Grundtvigsamling.

Vender vi os sluttelig til denne, skal vi altså ikke søge dens styrke i litteratur om Grundtvig, selvom der findes meget af værdi, deriblandt avisnumre i stort tal. Nej, den Thorkelinske samling er i snæver forstand en Grundtvigsamling, en samling af denne enestående forfatters egne skrifter. De findes til gengæld i beundringsværdig fuldstændighed. Bøger og pjecer tropper op i ubrudte rækker, sjældne salmeblade og endnu sjældnere lejlighedssange er rigt repræsenteret, suppleret med udsnit af tidsskrifter og andre publikationer, hvortil Grundtvig har ydet bidrag. Også en del af de ikke talrige oversættelser, der foreligger fra Thorkelins, delvis allerede fra Grundtvigs tid, er fundet frem, hvadenten det nu er et svensk salmehefte eller en schweizisk kalender, der er findestedet. Nogle få ting, som det har været umuligt at skaffe, har obersten kuriøst nok ladet eftertrykke.

Af småtrykkene er der ikke få, som på biblioteket kun forefindes i det Thorkelinske exemplar, og desuden rummer samlingen varianttryk, fx. Skjalde-Blik paa Danmarks Stjerne 1840 (Steen Johansens Bibliografi over N. F. S. Grundtvigs Skrifter I-IV 1948-54, nr. 678), af hvilken bog biblioteket ellers kun har varianten med titel Blik paa . . . – eller eksemplarer på særligt papir, fx. Mundsmag af Danmarks Krønike, 4. opl. 1869 (bibl. nr. 731 D), på lyserødt papir, en gave fra forlæggeren Karl Schønberg. Naturligvis kan man ikke have kendskab til alle halvt og helt private Grundtvigsamlinger landet over, men der er megen grund til at antage, at især en del af småtrykkene er unica. Oftest er de trykt til private højtider, og har bogtrykkeren forsømt pligtafleveringen, der dengang gjaldt også for sådanne sange, beror det ofte på ivrige specialsamlere, om den slags tryk overhovedet bevares for eftertidens bibliografer og biblioteker. Som eksempel på disse sjældne tryk kan nævnes bibl. nr. 912, sørge-sang for Christian VIII, benyttet ved en privat sørgehøjtid i dronningens kabinet umiddelbart før den egentlige bisættelse.

Til samlingen af selvstændige og uselvstændige tryk slutter sig 16 håndskrifter, af hvilke dog en del er afskrifter med Thorkelins eller andre hænder. Et ganske morsomt stykke er et oktavblad med enkedronning Caroline Amalies hånd, indeholdende den lille tale, hvormed hun overrakte Grundtvig den syvarmede guldlysestage fra nordiske kvinder (se bibl. nr. 1282). Med Grundtvigs egen hånd findes nogle breve og digte, en prædiken og en kort betænkning fra hans folketingsarbejde, ialt 9 numre. Et

virkeligt klenodie rummer imidlertid denne lille gruppe, nemlig originalmanuskriptet til Kirke-Klokke! mellem ædle Malme.

Til håndskrifterne regnes yderligere en hel del sammenbundne ark fra Christelige Prædikener eller Søndags-Bog med mange korrekturrettelser og ændringer, mest med Grundtvigs egen hånd. Også i samlingen iøvrigt foreligger visse småtryk med korrekturændringer, dog gennemgående med fremmed hånd og uden væsentlig interesse. Grundtvigs skrift vil også kunne ses på nogle subscriptionsindbydelser i et beundringsværdigt samlebind af sådanne, spændende fra 1812 (bibl. nr. 188) til 1883 (indsamlinger til hundredårsfesten).

Til overblik over sin Grundtvigsamling havde Fr. Thorkelin en omhyggelig ført seddelkatalog og desuden en omfattende katalog over digtes førstelinier; det første af disse to hjælpemidler erstattedes i 1940'erne af en ny, mere overskueligt redigeret seddelsamling, der nu tjener som alfabetisk katalog, førsteliniekatalogen kan derimod først med Steen Johansens registerbind siges at være nogenlunde overflødiggjort. Desuden foreligger en hel kapsel med bibliografisk materiale (NkS 4° 3999), som obersten har skrevet, snart med udgangspunkt i samlingen, snart som virkelige oversigter over litteratur af og om Grundtvig. Den vigtigste del af dette grundige bibliografiske materiale er to kvartprotokoller: Fortegnelse over N. F. S. Grundtvigs Skrifter 1871. Denne bibliografi anfører ikke blot Grundtvigs produktion i kronologisk orden, men også for hvert enkelt nummer henvisninger til omtale i Grundtviglitteraturen, helt ned til avisartikler (over hvilke der iøvrigt forefindes en særlig desideratafortegnelse). Dette store arbejde er selvfølgelig holdt vedlige efter 1871, og man føler den tilfredshed, hvormed den grundige samler har kunnet afmærke de ting, han selv ejer. Iøvrigt er disse protokoller et smukt vidnesbyrd om, at den sjældne samling har været læst og brugt af sin skaber, og når nutidens planer om en bibliografi over Grundtviglitteraturen forhåbentlig bliver til virkelighed, kan Thorkelins materiale levere mange detailoplysninger, der ellers næppe vil kunne skaffes. Hans grundighed ses bl. a. af nogle breve og optegnelser, han har skaffet fra andre, således en islændings liste over Grundtvigoversættelser til islandsk.

Ludvig Lund bestemte i sit gavebrev, at samlingen skal bevares udelt; men iøvrigt overlades den „til Bibliothekets fri Brug, idet det er mit Ønske, at den maa kunne bruges til Studier, saaledes at den göres bekendt og let tilgængelig“. Det tør siges, at den har været benyttet af vor tids Grundtvigforskning, og ganske særlig ses den at have været flittig brugt af cand. mag. Steen Johansen under udarbejdelsen af hans ovennævnte Bibliografi over N. F. S. Grundtvigs Skrifter. Denne bibliografi, der i sit

anlæg er uden sidestykke i vor litteratur, har ved at benytte Thorkelins samling kunnet finde ikke blot småtryk og variantryk, der næppe kendes andetsteds, men også dateringer o. lign. oplysninger, tilføjet med Thorkelins hånd; gennemgår man Steen Johansens dybtgravende værk, viser det sig, at den Thorkelinske samling er kilde for mange flere detaljer end dem, til hvilke bibliografien direkte knytter hans navn; herom kan læses i Steen Johansens redegørelse: *Om Grundtvigbibliografiens tilblivelse* (Grundtvig-Studier 1954).

Imidlertid har den store bibliografi efter sin færdiggørelse kunnet yde gengæld. „Let tilgængelig“ har samlingen nemlig kun været, for såvidt som enhver kunne rekvirere fra den; en klar ordning af den har ikke været for alvor mulig, før en ekspert havde vist vejen. Biblioteket har i 1955 sammenholdt den Thorkelinske samling og dens tidligere skrevne seddelkatalog med Steen Johansens store værk og gjort notater og henvisninger i dette; samlingen skulle nu mere end før kunne tjene de specielt interesseredes stadig voxende kreds. Grundtvig søges, bruges og misbruges jo til så mange formål, vidtspændende og mægtig som han var.

Her skal han dog især mindes som den, der var med til at forme den unge soldat, der 3.3.1850 sad i krigslejren og skrev: „Jeg er nu ei længere ganske ung og maa derfor ogsaa begynde at tænke mere over mig selv, jeg tror, jeg er bleven ældre, og vil jeg ogsaa bestræbe mig derfor.“